

EL PRETÈRIT PERFET PERIFRÀSTIC A LES GRAMÀTIQUES DEL SEGLE XIX

L'objectiu de la present comunicació és mostrar com els gramàtics del segle XIX tracten les formes de pretèrit perfet perifràstic. Les dues formes de pretèrit perfet, és a dir, la forma simple —*cantí*— i la forma perifràstica —*vaig cantar*—, no sempre són considerades de la mateixa manera pels autors de treballs gramaticals d'aquest període. De fet, els gramàtics del segle XIX, dividits en dues tendències, «el català que ara es parla» i «el català literari o acadèmic», cristallitzen la seva tendència a través de la manera de tractar les formes de pretèrit perfet.

Al llarg de la nostra comunicació, revisarem els principals treballs gramaticals de l'esmentat període i en destacarem alguns aspectes referents a les formes de pretèrit perfet. Comprovarem que, contràriament als defensors del «català que ara es parla», els partidaris del «català literari» afavoreixen la utilització de la forma simple en detriment de la forma perifràstica. Encara que en realitat no és fins ben entrada la segona meitat del segle XIX que es perfilen les dues tendències, durant les primeres dècades del segle ja comencen a endevinar-se ambdues tendències, cosa que queda reflectida a través de la manera de presentar les formes de pretèrit perfet en els treballs gramaticals de l'època.

També veurem que, malgrat les contínues reprovacions a les quals es veu sotmès el pretèrit perfet perifràstic en el decurs de tot el segle XIX, aquest tipus de perífrasi no ha estat bandejat de la llengua catalana, ben al contrari: les formes de pretèrit perfet perifràstic no només han sobreviscut al descrèdit que els gramàtics han intentat exercir sobre aquesta perífrasi sinó que, a més, en el conjunt del territori catalanoparlant, s'han desenvolupat tant en l'ús oral com en l'escrit. A tall de conclusió, intentarem donar una explicació d'aquest fenomen en termes socio-lingüístics.

Centrem-nos doncs en els gramàtics d'aquest període. Com molt bé sabem, a partir del segle XIX hi ha una profusió de treballs gramaticals amb una intenció

prescriptiva. Si analitzem el conjunt d'aquests treballs gramaticals, comprovem que en uns quants apareixen les formes de pretèrit perfet sense que l'autor menyspreï la forma perifràstica, raó per la qual podem adscriure aquests treballs a la tendència del «català que ara es parla». D'altra banda, observem que en aquesta sèrie de treballs la manera de presentar les formes de pretèrit perfet no sempre és idèntica i això ho podem veure segons el territori al qual pertany cada autor.

Pel que fa als autors del Principat, constatem que no fan cap mena de distinció entre les formes simples i les formes perifràstiques de pretèrit perfet. És a dir que, en escriure els temps verbals, presenten ambdues formes per al pretèrit perfet, la simple i la composta o perifràstica, sense aportar judicis de valor per distingir-ne els dos paradigmes. És el cas de Pau Estorch i Siqués a la *Gramàtica de la llengua catalana* (1857), Llorenç Pahissa i Ribas al *Compendi de gramàtica catalana* (1873), Bartomeu Sala i Segalés a la *Gramàtica catalana* (1889). També és el cas del treball de finals de segle del valencià Josep Nebot i Pérez, intitulat *Apuntes para una gramàtica valenciana* (1894).

En alguns casos fins i tot fan prevaler la forma perifràstica enfront de la forma simple, com per exemple a la *Gramàtica de la llengua mallorquina* (1835) de Joan Josep Amengual. Tot i que disposa paral·lelament els dos paradigmes de pretèrit perfet, per a la primera persona del singular, Amengual només dona compte de la perifrasi. A la Catalunya del Nord disposem d'un exemple en què tan sols apareix la forma perifràstica. Efectivament, Albert Saisset, a la *Grammaire catalane suivie d'un petit traité de versification catalane* (1894), es refereix al paradigma perifràstic i omet el simple.

Paral·lelament a aquests treballs en què el pretèrit perfet perifràstic no és tractat amb menyspreu, en el segle XIX disposem d'una colla de treballs gramaticals que desacrediten aquesta perifrasi. Ara podem parlar dels partidaris del «català literari o acadèmic». De manera explícita o implícita, els autors d'aquests treballs jutgen negativament el pretèrit perfet perifràstic.

L'any 1814, Josep Pau Ballot i Torres va publicar a Barcelona la *Gramàtica y apologia de la llengua Cathalana* en la qual feia referència al pretèrit perfet perifràstic. Vegem, però, en quin context Ballot atribueix un rang diferent a les dues formes de pretèrit perfet. Defensor del «català literari», Ballot tenia la convicció d'elaborar la primera gramàtica catalana amb la finalitat d'«exaltar la llengua catalana y elevarla al mes alt grau de perfecció». Com ja és sabut, el seu treball no només constitueix la primera gramàtica catalana sinó també la primera gramàtica catalana impresa. Ballot era conscient del descrèdit que patia la llengua catalana a causa de la manca d'obres gramaticals. En el prefaci de la seva obra s'hi refereix amb les següents paraules:

«Alguns han pretes desacreditarla, dient: que no es llengua, sino un modol particular de parlar incult y bárbaro, sens gramática é incapas de tenirla.»¹

Davant d'aquesta situació, el gramàtic es proposà elaborar una gramàtica catalana que va acabar el mes de desembre de 1814 i que fou impresa tot seguit. Així expressava la seva voluntat prescriptiva:

«Arduo y penos me ha estat lo haver de subjectar á reglas una llengua, que fins ara no ha tingut gramática impresa, que haja pogut servir-me de norma ó regla.»²

Convençut que la llengua catalana arribà a la perfecció al segle XVII, es refereix explícitament al fet que opta com a model normatiu per la llengua dels escriptors d'aquella època:

«perçò manifestaré en un petit tractat todas las figuras gramaticals ó modos diferents de parlar, que poden esdevenir en la escriptura, y que estan mes en us en los escrits cathalans de 1600 y 1702,³ comprobantho tot ab una multitud de exèmples, adagis y proverbis, que son lo depòsit y conservació de todas las llenguas.»⁴

També es refereix a la paremiologia com a base de la seva proposta normatiua, per l'aspecte inalterable, permanent i pur d'aquest tipus de llenguatge:

«Los adagis, refrans ó proverbis son unas sentencias breus generalment rebudas, que passen de uns á altres de generació en generació sempre las mateixas, inalterables y permanents; y conservan en todas las llenguas la pureza del llenguatge, y contenen en pocas paraulas lo que (diuen) los gramàtics en llargas y penosas reglas.»⁵

A més, diatòpicament parlant, Ballot mostra una intenció supradialectal:

«Aquesta es la llengua ques parla, no sols en Catalunya, sino en Valencia, Rosselló, Mallorca, Menorca y en otras parts, ahont los cathalans la portàren ab sas conquistas.»⁶

Així doncs, la «perfecció» pròpia de la llengua dels escriptors del segle XVII, la «pureza» pròpia de la paremiologia i l'aspecte supradialectal constitueixen els fonaments de la gramàtica de Ballot.

1. J. P. BALLOT I TORRES, *Gramática y apología de la llengua catalana*, p. III.

2. *Ibidem*, p. XIV.

3. A peu de la pàgina XXX, Ballot diu: «En los capítols de corts de 1702 se ordena que los deputados no pugan gastar ditas *pecunias* y que ditas *pecunias* servescan solament per la defenció dels drets de la Generalitat.» Per tant, segons Ballot l'any 1702 és una data clau.

4. J. P. BALLOT I TORRES, *op. cit.*, p. XXX.

5. *Ibidem*, p. XVII.

6. *Ibidem*, p. XVII-XVIII.

Tornem a les formes de pretèrit perfet a la gramàtica de Ballot. Tenint en compte la intenció fortament prescriptiva i el discurs purista de Ballot, ens pot sorprendre la tolerància amb què tracta la forma perifràstica. De fet, Ballot no s'expressa d'una manera explícita contrari al pretèrit perfet perifràstic. Tot i així, no tracta de la mateixa manera la forma simple i la forma perifràstica. Per començar, la perífrasi no apareix a les llistes dels verbs conjugats: només hi apareix el pretèrit perfet simple. En realitat, Ballot tan sols fa al·lusió a la perífrasi en una nota a peu de pàgina a l'hora d'exposar les formes del verb *ANAR*, sense donar la raó per la qual tracta diferentment la forma simple i la forma perifràstica del pretèrit perfet. En segon lloc, les frases que acompanyen els exemples amb la perífrasi fan entendre que l'ús de la perífrasi queda restringit a un àmbit familiar. La nota a peu de pàgina diu:

«Lo verb *anar* á vegadas es auxiliar, quant dihem: Jo *vaig* córrer: tu *vas* escriúrer, ell li *va* dir. Lo present de indicatiu del verb *anar* se usa á vegadas en lloch del pretèrit perfet, com: li *va* pegar un revés: ningú d'ells la *va* tocar: prestament vos *va* abraçar, que es lo mateix que li *aná* á pegar, la *aná* á tocar, vos *aná* á abraçar.»⁷

Per tant, podem afirmar que, sense condemnar-la explícitament, Ballot redueix la perífrasi a una nota a peu de pàgina, i que els exemples que l'acompanyen són de caire clarament familiar. Malgrat l'aparent tolerància, això suposa un descàndid per al pretèrit perfet perifràstic, sobretot si tenim en compte que el model lingüístic de Ballot es basa en la llengua dels escriptors i que per consegüent cal evitar tot el que s'aparti d'aquests tipus d'ús.

Bon coneixedor del treball de Ballot, Pers i Ramona redactà una *Gramàtica catalana-castellana* que fou publicada a Barcelona l'any 1847 amb una finalitat bàsicament pedagògica: l'ensenyament del català. Conscient que el seu públic potencial dominava perfectament el castellà, Pers i Ramona dóna equivalents en castellà. Igual que Ballot, Pers i Ramona utilitza un discurs purista, i proposa com a model lingüístic el llenguatge acadèmic. Heus aquí la manera com s'expressa en el prefaci:

«[...] publico aquesta gramàtica plena d'exemples escullits, á fi de que los catalans pogan apéndrer ab propietat y en curt temps una llengua tan rica, tan elegant y armoniosa.»⁸

Resulta doncs comprensible que Pers i Ramona ometi el pretèrit perfet perifràstic. A la part dedicada als verbs auxiliars l'autor només tracta els verbs «Esser y ser; haber y tenir». Quant al paràgraf relatiu als temps compostos, només fa es-

7. *Ibidem*, p. 57.

8. PERS I RAMONA, *Gramàtica catalana-castellana*, p. 7.

ment de les construccions amb «haber, tener, ser y estar». En les conjugacions, oposa el «pretèrit perfet ó simple», *cantí*, amb el «pretèrit compost», *he cantat*. Per tant, a la gramàtica de Pers i Ramona no trobem cap indicati del pretèrit perfet perifràstic. Tenint en compte que Pers i Ramona és fidel a la tendència del «català literari», l'omissió de la perífrasi respon, sens dubte, a una voluntat de guiar els parlants amb una intenció «purista»: contràriament al pretèrit perfet perifràstic, el pretèrit perfet simple ha de ser considerat la forma que s'adiu a «una llengua tan rica, tan elegant y armoniosa».

Uns anys més tard, Pere Puiggarí publicava a Perpinyà la *Grammaire catalane-française* (1852). En realitat es tracta d'una gramàtica catalana escrita en francès, i en el subtítol podem llegir que va adreçada «à l'usage des français, obligés ou curieux de connaître le catalan, des linguistes et des amateurs de la langue romane». A la part dedicada a les conjugacions, Puiggarí només inclou el pretèrit perfet simple. Tanmateix, en el paràgraf relatiu als verbs irregulars, i en concret al verb *ANAR*, l'autor anota a peu de pàgina:

«Le présent irrégulier du verbe *anar*, joint à un infinitif sert quelques fois à donner la valeur d'un parfait, ainsi l'on dit familièrement *joy vaig anar*, j'allai; *tu vas créurer*, tu crus; *ell va obir*, il entendit. Le pluriel de cette espèce d'auxillaire prend les désinences d'un parfait régulier: *nosaltres várem entrar*, nous entrâmes, *vosaltres váreu fugir*, *ells varen resistir*. On dit aussi *van* par syncope.»⁹

Podem constatar que, tal com hem vist a l'obra de Ballot, Puiggarí redueix el pretèrit perfet perifràstic a una nota a peu de pàgina, la qual cosa demostra un tractament desigual dels dos perfets. A més, la utilització de l'adverbi «familièrment» desacredita la perífrasi: el tret «familiar» caracteritza el pretèrit perfet perifràstic i el distingeix del pretèrit perfet simple, que és considerat la forma correcta. Encara que Puiggarí no el condemni directament, podem afirmar que tracta el pretèrit perfet perifràstic amb menyspreu i, en definitiva, el desacredita respecte al pretèrit perfet simple.

A més, Puiggarí tracta de l'origen de l'esmentada perífrasi i la considera un «idiotisme». Evidentment, aquesta manera de presentar-la contribueix a desacreditar-la:

«Cet inexplicable idiotisme qui n'a, je crois, de rapport qu'avec les auxiliaires anglais *shall, should, wild*, etc.,¹⁰ est d'origine romane.»¹¹

9. PUIGGARÍ, *Grammaire catalane-française*, p. 49.

10. Un contemporani de Puiggarí, Estorch i Siqués, proposa una possible relació entre l'auxiliar català *vaig, vas...* i els auxiliars alemany *ich war, del warst...* i anglès *I was, thou wast...*

11. PUIGGARÍ, *op. cit.*, p. 49.

Pocs anys després, concretament el 1858, a Menorca trobem la mateixa actitud davant el pretèrit perfet perifràstic: a la *Gramàtica de la llengua menorquina*, Juli Soler tracta aquesta perífrasi de manera molt semblant a la dels seus contemporanis peninsulars que hem citat més amunt. En primer lloc, només s'hi refereix en una observació, i en segon lloc, en aquesta «observació», l'autor explicita l'aspecte familiar d'aquesta perífrasi. Soler comença presentant les desinències del pretèrit perfet en les quals només dona compte del pretèrit perfet perifràstic. Ara bé, a l'apartat núm. 53 afegeix la següent observació:

«*Observacion.* En el estilo familiar el pretérito perfecto de indicativo se expresa casi siempre en menorquín con el pretérito irregular del verbo *anar* (ir) seguido del infinitivo del verbo que se conjuga:

vatg formar
vas ó vares formar
va formar
vam ó varem formar
vau ó vareu formar
*van ó varen formar»*¹²

Constatem que Soler no jutja la perífrasi, però en canvi sí que podem dir que per fer referir-s'hi es limita a fer-ho en una observació de tipus sociolingüístic: «en el estilo familiar el pretérito perfecto (...) se expresa casi siempre (...) con el pretérito irregular del verbo *anar* seguido del infinitivo (...)». Tot i la tolerància amb què presenta el pretèrit perfet perifràstic, veiem que la manera de disposar les dues formes de pretèrit demostra la voluntat de relegar la perífrasi a un segon pla. Efectivament, el fet de restringir la perífrasi en una «observació» i d'atribuir-li un estil «familiar» situa el pretèrit perfet perifràstic en un segon pla respecte a la forma simple.

Per la seva banda, Alabau i Sanromà omet el pretèrit perfet perifràstic en el seu treball gramatical publicat a Barcelona l'any 1862. En el *Tratado teórico-práctico de la analogía que guarda el idioma francés con el catalán así con respecto á la pronunciación como á la construcción de la frase*, Alabau i Sanromà parla dels verbs auxiliars AVOIR i ÊTRE però no del verb ANAR. Tal com hem dit en referir-nos a Pers i Ramona, l'omissió del pretèrit perfet perifràstic per part d'Alabau i Sanromà revela la intenció de guiar els catalanoparlants vers un model lingüístic en què la perífrasi en qüestió és absent.

Pel que fa als treballs d'Antoni de Bofarull, veiem com a *Estudios, sistema gra-*

12. SOLER, *Gramàtica de la llengua menorquina*, p. 17.

matal y crestomatía de la lengua catalana (1864) demostra una clara preferència per la forma simple del pretèrit perfet. En canvi, a la *Gramática de la lengua catalana* (1867), elaborada amb Adolf Blanch tres anys després, no fa distinció entre les dues formes de pretèrit perfet.

Com és sabut, Bofarull, juntament amb Ballot, fou un dels defensors més representatius del «català literari o acadèmic». Contràriament als pretesos gramàtics de la seva època, els quals tenien una minsa formació lingüística, els coneixements gramaticals de Bofarull eren considerables. Dit això, va tenir una voluntat prescriptiva que queda ben palesa en la manera de tractar les formes de pretèrit perfet. En el primer treball que hem citat, *Estudios, sistema gramatical y crestomatía de la lengua catalana* (1864), Bofarull distingeix les formes simples i les formes perifràstiques dient:

«(...) pero en los tiempos modernos aquel tiempo simple casi desaparece por completo, sobre todo en el lenguaje hablado, y se emplea constantemente el compuesto, siendo preciso para hacerlo, valerse, como auxiliar, del indicativo del verbo *anar*.»¹³

Sabent que en aquesta obra Bofarull es proposa guiar una elit intel·lectual a la qual proposa una llengua model basada en la dels escriptors del segle XVII, és comprensible que deixi la perífrasi a un segon pla, tot justificant que només pertany al llenguatge parlat. No obstant, a la *Gramática de la lengua catalana* elaborada al cap de tres anys amb Adolf Blanch, observem un canvi d'actitud respecte a aquesta perífrasi. Encara que Bofarull i Blanch no acceptin certes formes actuals, com per exemple la dels articles, els autors d'aquesta gramàtica no fan cap diferència entre la forma simple i la perífrasi del pretèrit perfet. No només posen en paral·lel les conjugacions del paradigma simple i del paradigma perifràstic, sinó que expliciten aquesta equivalència de la següent manera:

«Puede indiferentemente escribirse el pretérito perfecto del indicativo, simple, ó compuesto con el auxiliar *vaig*, que es de uso mas general.»¹⁴

Podem interpretar el canvi d'actitud per part de Bofarull en llegir a la introducció de l'obra que els autors tenen la intenció d'abastar el màxim de públic. Referint-se a la seva gramàtica, diuen:

«Por fin dámosla en castellano para que de este modo sea fácil á todos los españoles conocerla.»¹⁵

13. BOFARULL, *Estudios, sistema gramatical y crestomatía de la lengua catalana*, p. 93-94.

14. BOFARULL I BLANCH, *Gramática de la lengua catalana*, p. 32.

15. *Ibidem*, p. 6.

En aquest sentit podem afirmar que Bofarull s'allunya de Ballot el qual, com ja hem dit, tracta diferentment les dues formes de pretèrit perfet (hem vist que Ballot fa esment del pretèrit perfet perifràstic en una nota a peu de pàgina i que contextualitza aquesta perífrasi amb exemples propis de la vida quotidiana). Tot i així, Bofarull i Blanch, conscients de contribuir a la «restauració» de la llengua catalana, assenyalen que no s'adhereixen a la tendència del «català que ara es parla»:

«No pretendemos tampoco que sea la nuestra, gramática de la lengua catalana segun ahora se habla, pues sobre que en ningún tiempo y en ningún país se ha hablado generalmente como se ha escrito ó perorado, no nos hallamos en el caso de tomar mas del lenguaje comun que del literario, ya que de restauración y de perfeccionamiento se trata.»¹⁶

Per tant, podem concloure que en aquest darrer treball Bofarull i Blanch miren de trobar una solució intermèdia que els permeti col·laborar a la restauració de la llengua bo i adreçant-se a un públic més ampli que quan Bofarull va publicar el treball de l'any 1864.

Gairebé a la darrereria del segle XIX, constatem que els gramàtics continuen privilegiant el pretèrit perfet simple en detriment de la forma perifràstica. És el cas d'Ignasi Ferrer i Carrió i de Jaume Nonell i Mas. Pel que fa a Ferrer i Carrió, observem a la *Gramática de la llengua catalana segons los principis que informan la gramática histórica* (1896) que l'autor té preferència del pretèrit perfet simple. Distingeix tres temps perfets: el perfet simple («senzill»), *cantí, cantares...*, el perfet compost, *he cantat, has cantat...*, i el perfet anterior, *haguí cantat, hagueres cantat...* També esmenta el pretèrit perfet perifràstic com a variant del pretèrit perfet «senzill» en forma d'observació:

«Observació. – Aquesta forma [*cantí, cantares...*] en lo llenguatge comú no s'usa gayre y en cambi s'usa la forma composta següent: *vaig cantar, vas cantar, va cantar, várem cantar, váreu cantar, varen cantar.*»¹⁷

Ferrer i Carrió, que ja havia publicat una *Gramática catalana* (1874) i una *Gramática histórica de las lenguas castellana y catalana* (1884), a la seva nova gramàtica de 1896 intenta compaginar una actitud descriptiva referent a l'evolució de la llengua amb una actitud prescriptiva. La manera que té de presentar les formes de pretèrit perfet revela una preferència pel paradigma sintètic, la qual cosa s'explica per la seva voluntat alhora historicista. Llegint la gramàtica històrica de 1884

16. *Ibidem*, p. 6.

17. FERRER I CARRIÓ, *Gramática de la llengua catalana segons los principis que informan la gramática histórica*.

ens adonem que l'autor havia omès el pretèrit perfet perifràstic, mentre que les formes *cantí, cantares...* havien estat presentades i explicades en termes d'evolució de la llengua. Es veu clar que l'aparició del pretèrit perfet perifràstic no era previsible des d'un punt de vista de l'evolució de la llengua i que, per tant, aquesta construcció no té res a veure amb les formes pretèrites provinents del llatí. Sigui com sigui, en el darrer treball que data de 1896, Ferrer i Carrió demostra que prefereix les formes simples de pretèrit perfet pel sol fet de limitar-se a una observació en la qual no dona cap mena d'explicació sobre aquesta perifrasi.

Per últim, observem que a la *Gramatica de la Llengua catalana* (1898) Jaume Nonell i Mas es refereix a la perifrasi en qüestió i la qualifica de forma «vulgar». La clara voluntat preceptiva d'aquest gramàtic, així com la seva preocupació per la correcció (segons ell «la Gramatica Catalana es l'art de parlar y escriure el català correctament; ço es, conforme als que mellor lo parlen e escriuen»),¹⁸ són dos aspectes que queden palesos en la manera de tractar les dues formes de pretèrit perfet. Així doncs, Nonell distingeix dues formes, una de «literària» —o simple— i una altra de «vulgar» —o perifèrica.

Sabent que per a Nonell la finalitat de la seva obra és «completar la conexença que de la nostra gramàtica més o menos ja posseïxen els desitjosos de parlar y escriure ab tota la correcció que sia possible», l'adjectiu «vulgar» que qualifica el pretèrit perfet perifràstic indica que s'ha d'evitar aquesta perifrasi. És evident que a l'època de Nonell la paraula «vulgar» ja no té res a veure amb el concepte *de vulgaris eloquentia* que serveix per diferenciar les llengües vernacles del llatí.

Així doncs, comprovem que els partidaris del «català literari» no conceben el pretèrit perfet perifràstic com una forma digna del que ha de ser el seu model lingüístic. Hem vist que la desqualificació d'aquesta perifrasi s'obté de diferents maneres: o bé reduint-la a una nota a peu de pàgina o a una simple observació; o bé tractant-la com una forma familiar a través dels exemples o atribuint-li l'adverbi «familiarment»; o bé considerant-la una forma «vulgar» o fins i tot un «idiotisme» de la llengua catalana. També hem pogut comprovar que l'omissió d'aquesta perifrasi demostrava una preferència per la forma simple i que, en definitiva, contribuïa a la desqualificació de la perifrasi de pretèrit perfet.

D'altra banda hem vist, al començament de la nostra exposició, que alguns contemporanis dels que desqualifiquen el pretèrit perfet perifràstic no fan aquesta discriminació entre formes simples i perifràstiques. És més, fins i tot hem esmentat casos en què s'afavoreix la forma perifràstica en detriment de la forma simple. Podem dir, doncs, que al llarg del segle XIX apareix un reguitzell de treballs

18. NONELL I MAS, *Gramatica de la Llengua catalana*.

gramaticals de tipus prescriptiu en què el pretèrit perfet perifràstic és objecte d'estudi. Amb la ferma convicció de contribuir a la «restauració» de la llengua catalana, els autors d'aquests treballs cristal·litzen la seva pertinença a una de les dues tendències segons la manera de tractar aquesta perífrasi, i observem que són més nombrosos els que la condemnen explícitament o implícitament que els que la presenten sense fer-ne un judici de valor negatiu.

Ara bé, aquestes reprovacions contra el pretèrit perfet perifràstic no constitueixen un fenomen exclusiu del segle XIX. Tot i que aquí només ens ocupem del segle XIX, és important recordar que ja observem la desqualificació d'aquesta perífrasi a l'edat mitjana, tant en la tradició trobadoresca com fora d'aquesta tradició. Efectivament, a les *Leys d'Amors* i al *Torcimany* el pretèrit perfet perifràstic apareix com un «pedaç». D'altra banda, les *Regles de esquivar vocables o mots grossers o pagesívols* proscriuen rigorosament aquesta perífrasi. Ullastra, per la seva banda, també desqualifica el pretèrit perfet perifràstic tot tractant-lo de «vici». Ara però, al segle XIX, els treballs gramaticals proliferen i alhora també proliferen les reprovacions contra el pretèrit perfet perifràstic.

No insistirem en el desenvolupament i l'extensió del pretèrit perfet perifràstic tant escrit com oral. En qualsevol cas, les nombroses condemnes que aquesta perífrasi rep per part dels gramàtics del segle XIX no van impedir-ne el desenvolupament. Ben al contrari. Tot i que els treballs prescriptius del segle XIX, als quals hem fet referència, van ser impresos, l'impacte d'aquests treballs va ser molt escàs per no dir nul. Malgrat l'existència d'institucions com els *Jocs Florals* o la *Reial Acadèmia de Bones Lletres*, l'absència d'un projecte polític que mirés de promoure la llengua catalana impedia que el model lingüístic proposat pels gramàtics al·ludits pogués tenir una incidència en la societat del segle XIX. De fet, només els cercles d'intel·lectuals tenien accés a la coneixença d'aquests treballs prescriptius.

La proposta normativa de Ballot, i concretament la manera de tractar el pretèrit perfet perifràstic, tenia un públic potencial molt més ampli respecte al d'Ullastra, ja que, contràriament a la gramàtica d'Ullastra, la de Ballot fou impresa. A més, la gramàtica d'aquest darrer no requeria coneixements de llatí, la qual cosa en facilitava l'accés. Tanmateix, la inexistència d'un projecte polític restringia l'impacte de l'obra de Ballot. El mateix podem dir en referir-nos a l'obra de Pers i Ramona. Encara que aquest gramàtic tingués una voluntat pedagògica que es reflectia en els equivalents que donava en castellà, l'impacte de la seva norma prescriptiva només podia ser molt limitat. Pel que fa a Puiggarí, hem vist que s'adreçava als francesos obligats a conèixer el català, als lingüistes i als amants de llengües romanes, amb la qual cosa ell mateix limitava la incidència de la seva obra. Juli Soler, que considerava el menorquí una llengua independent del català,

s'adreçava únicament a la població menorquina i, per tant, el seu públic potencial quedava ben reduït. L'obra d'Alabau i Sanromà també tenia un públic potencial molt limitat, ja que requeria el coneixement no només del castellà i el català sinó també del francès. Pel que fa al treball de Bofarull en què relega el pretèrit perfet perifràstic al llenguatge parlat, només amb el títol, *Estudios, sistema gramatical y crestomatía de la lengua catalana*, ja veiem que es dirigia a un públic d'intel·lectuals. L'obra de Ferrer i Carrió tampoc no podia tenir un gran abast pel seu caràcter historicista. I per últim, direm que Nonell i Mas escrivia literalment que s'adreçava als «desitjosos de parlar y escriure ab tota la correcció que sia possible», raó per la qual el seu públic ja quedava ben delimitat.

Sigui com sigui, la incidència de les reprovacions que el pretèrit perfet perifràstic va patir al llarg del segle XIX va ser molt escassa, si no nul·la. La prova d'això és el desenvolupament que aquesta perífrasi ha conegut fins als nostres dies tot i els intents de desprestigi que encara podem observar en el segle XX. És veu clar que aquest tipus d'explicació no pretén contradir explicacions de tipus sistemàtic com les que donen altres estudiosos del tema. Senzillament, es tracta d'una aportació que intenta demostrar que, malgrat les nombroses desqualificacions sofertes pel pretèrit perfet perifràstic durant el segle XIX, aquesta perífrasi no ha deixat d'estendre's en la llengua catalana fins als nostres dies.

IMMACULADA FÀBREGAS I ÀLEGRET
Universitat de Bretanya Sud

BIBLIOGRAFIA

- ALABAU I SANROMÀ, Ignasi (1862): *Tratado teórico de la analogía que guarda el idioma francés con el catalán...* Barcelona, Librería de Isidro Cerdà.
- AMENGUAL, Joan Josep (1835): *Gramática de la lengua mallorquina*. Palma de Mallorca.
- AVERÇÓ, Luys de: *Torcimany*; editat per José María Casas Homs i Jorge Rubió Balaguer, 1956. Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1950): *Regles de esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*, al «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXIII-2.º, Barcelona.
- (1951): *Gramática histórica catalana*. Barcelona, Ed. Noguer.
- (1981): *Gramática histórica catalana*. València, Tres i Quatre.
- BALLOT I TORRES, Josep Pau (1814): *Gramática y apología de la lengua catalana*. Barcelona, Estampa de Joan Francisco Piferrer.
- BERCHEM, Theodor (1968): *Considérations sur le parfait périprastique VADO + INFINITIF en catalan*

- et gallo-roman*, a les *Actas del XI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románicas*, «Revista de Filología Española», LXXXVI, Madrid, 1159-1169.
- (1973): *Studien zum Funktionswandel bei auxiliarien und semi-auxiliarien in den romanischen Sprachen*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag Tübingen.
- BOFARULL, Antoni de (1864): *Estudios, sistema gramatical y crestomatía de la lengua catalana*. Barcelona, Librería de El Plus Ultra.
- BOFARULL, Antoni de; Adolf BLANCH (1867): *Gramática de la lengua catalana*. Barcelona, Espasa Hermanos.
- BOURCIEZ, Édouard (1910): *Éléments de Linguistique Romane*. París, Klincksieck.
- COLÓN, Germà (1961): *Le parfait périphrastique catalan «va + infinitif*, a les *Actas do IX Congresso Internacional de Lingüística Românica* (1959), «Boletín de Filología» XVIII. Lisbonne, Centro de Estudios Filológicos, 164-176.
- (1976): *Sobre el perfet perifràstic «vado + infinitiu», en català, en provençal i en francès*, dins *Problemes de llengua i literatura catalanes. Actes del II Colloqui Internacional sobre el Català*. /Amsterdam 1970/. Barcelona, Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 130-144.
- ESTORCH Y SIQUÉS, Pablo (1857): *Gramática de la Lengua Catalana*. Barcelona, Imprenta de los Herederos de la Viuda Pla.
- FABRA, Pompeu (1891): *Ensayo de Gramática de Catalán moderno*. Barcelona, Est. y Llib. L'Avenç de Massó y Casas.
- (1898): *Contribució a la Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona, Tipografia l'Avenç.
- FÀBREGAS I ALEGRET, Maria Immaculada (1998): *Le prétérit parfait périphrastique <vado + Infinitif>: contribution à l'analyse d'un trait idiomatique du catalan* [Tesi doctoral, Universitat Rennes 3 Haute Bretagne].
- FABREGAT I COSME, Ferran (1992): *L'origen de la perifrasi catalana de perfet dins el marc general de l'evolució de la perifrasi ANAR + INFINITIU. Un exemple d'explicació del canvi lingüístic des del punt de vista cognitiu*, a les *Actes del VIII Congrés de Llenguatges Naturals i Llenguatges Formals*. Barcelona, Universitat de Barcelona, 305-312.
- FEBRER I ALBERTÍ, Rafel (1821): *Reglas de pronunciació y ortografia estructuradas de la gramatica de la llengua menorquina*. Maó.
- FEBRER I CARDONA, Antoni (1804): *Principis generals de la llengua menorquina*. Maó.
- FERRER I CARRIÓ, Ignasi (1874): *Gramática catalana*. Barcelona, Establecimiento Tip. Lit. de Celestino Verdaguer.
- (1884): *Gramática histórica de las lenguas castellana y catalana*. Barcelona, Establecimiento Tip. Lit. de Celestino Verdaguer.
- (1896): *Gramática de la llengua catalana segons los principis que informan la gramática histórica*. Imp. Campo Sagrado, núm. 28, Barcelona; *Estudis Gramaticals*. Establiment Tipogràfic de Sant Josèph, Manresa.
- FERRER I PARPAL, Jaume (1849): *Gramática general del dialecto menorquín*. Maó, D. G. Ignacio Serra.
- (1858): *Quartille des dialecte menorquí*. Maó, D. G. Ignacio Serra.
- (1870): *Tratado de antología del dialecto menorquín*. Maó, Imp. de M. Parpal.
- GRANDÍ, Marián (1901): *Gramática Etimológica Catalana*. Barcelona, Escola Tip. i Llibreria Salessiana.

- HENRICHSEN, Arne-Johan (1966): *La périphrase anar + inf. en ancien occitan, Omagiù lui Alexandru Rosetti*. Bucarest, 358-363.
- LAFONT, Robert (1963-1968): *Reflexions sobre lo perfach perifrastic amb anar en catalan e en occitan*, «Estudis Romànics», Barcelona, Institut d'Estudis Catalans; i *Estudis de Lingüística i de Filologia Catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra en el centenari de la seva naixença*, I. Barcelona, 271-277.
- LÓPEZ GARCÍA, Ángel (1978): *El pretérito perifrástico catalán y la teoría de las perífrasis románicas*. València, Universitat de València, 129-137.
- MENDELOFF, Henry (1968): *The Catalan Periphrastic Perfect Reconsidered*, «Romanistisches Jahrbuch», XIX, Hamburg, Kommissionsverlag Cram, de Gruyter & Co., 319-326.
- MEYER-LÜBKE, Wilhem (1900): *Grammaire des Langues Romanes*, III. París, H. Welter Éditeur.
- MILÀ I FONTANALS, Manuel (1890): *Estudios de lengua catalana*. Barcelona, Álvaro Verdguer.
- MOLHO, Maurice (1976): *L'aorist perifràstic*, dins *Problemes de llengua i literatura catalanes. Actes del II Colloqui Internacional sobre el Català /Amsterdam 1970/*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 67-100.
- MOLINIER, Ghilhem: *Las Flors del Gay Saber estier dichas Las Leys d'Amors*; editat per Mo. Gattien-Arnoult in *Monuments de la Littérature Romane depuis le quatorzième siècle*, t. III 1843. París/Toulouse, Silvestre/Bon et Privat.
- MONTOLIU, Manuel de (1916): *Notes sobre el perfet perifràstic català*, «Estudis Romànics», VI. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 72-83.
- NEBOT I PÉREZ, Josep (1894): *Apuntes para una gramàtica valenciana popular*. València: Ripollés.
- NONELL I MAS (1895): *Anàlisis morfològich de la llènga catalana antiga comparada ab la moderna*. Manresa, Establiment Tipogràfich de Sant Josèph.
- PAHISSA I RIBAS, Llorenç (1873): *Compendi de Gramàtica catalana, acomodada al llenguatge del dia*. Barcelona, Lluís Niubó.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel (1996): *Gramaticalització i reanàlisi: el cas del perfet perifràstic en català*, a les *Actes del desè Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes /Frankfurt am Main 1994/*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 72-107.
- PERS I RAMONA, Magí (1847): *Gramàtica catalana-castellana*. Barcelona, Berdeguer.
- PUIGGARÍ, Pere (1852): *Grammaire catalane-française*. Perpinyà, J.-B Alzine, Librairie-éditeur.
- RONJAT, Jules (1937): *Grammaire Istorique (sic) des Parlers Provençals Modernes*, III: Deuxième Partie, «Morphologie et formation des mots». Montpellier, Société des Langues Romanes.
- SAISSET, Albert (1894): *Grammaire catalane suivie d'un petit traité de versification catalane*. Perpinyà.
- SALA I SEGALÉS, Bartomeu (1889): *Gramàtica catalana*. Barcelona /Sant Martí de Provençals.
- SCHLIEBEN-LANGE, Brigitte (1971): *Okzitanische und katalanische Verbprobleme*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag.
- SOLDEVILA, Ferran (1963-1968): *L'ús del pretèrít perifràstic en la Crònica de Muntaner*, dins *Estudis de Lingüística i de Filologia Catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra en el centenari de la seva naixença*, I, Barcelona; i «Estudis Romànics», XII, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 267-270.

- SOLER, Juli (1858): *Gramática de la lengua menorquina*. Maó, Imp. de Juan Fábregues y Pascual.
- ULLASTRA, Josep: *Grammatica cathalana*, editat per Montserrat Anguera, 1980. Barcelona, Fundació Mediterrània.
- VALLDUVÍ, Enric (1988): *Sobre el perfet perifràstic del català*, a les *Actes del Vè Colloqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica / Tampa-Sta. Augustine 1987*, Barcelona, Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 85-98.